

□ فصلنامه مطالعات بین‌المللی (ISJ) / شماره ۴۸ / ۱

چکیده نوشتارها

تأمل و نقدي بر مطالعات حقوق بشر

دکتر مهدي ذاکريان

حقوق بشر زماني به درستي در عرصه عمل پياده مي شود که مطالعات آن دقيق باشد

به عبارتي براي ضمانت و ترويج حقوق بشر نيازمند مطالعات و پژوهش هاي دقيق در

اين حوزه حقوقي-سياسي هستيم. نگارنده بر اين باور است که اصحاب دانش و ياران

خرد مي توانند در نقد و تصحيح مطالعات حقوق بشر موثر و کارآمد باشند. به همين

دليل در اين مقاله با تکیه بر اندیشمندان و نخبه گان ابزاري در تلاش براي نقد مطالعات

حقوق بشري هستيم. بدین منظور مطالعات حقوق بشر در جامعه ايراني و در دانشگاه هاي

ما مورد بررسي قرار مي گيرند. در اين زمينه رشته حقوق بشر و سر فصل هاي آن به علاوه

انگيزه هاي دست اندرکاران آموزش و پژوهش حقوق بشر در کنار نظام آموزش عالي مورد

نقد جدي واقع مي شوند. فرضيه مورد آزمون در اين پژوهش بر پايه ساختار شكني ديوان سالاري وزارت علوم و دانشگاه قرار دارد. گذار از معيارهاي بروكراتيک به معيارهاي دانش محوري، تعامل اصحاب اندیشه و ياران خرد، توجه به اثر گذاري هر اثر علمي و ارج نهادن به تفکر حل المسائلي که توان بازگشايي گره هاي بومي و جهاني را داشته باشند، در پي يك هم انديشي فراگير امکان پذير است.

کلید واژگان: رشته حقوق بشر، روش هاي آموزش، ايران، نقد، روابط بين الملل ، حقوق بين الملل

□ فصلنامه مطالعات بين المللي (ISJ) / شماره ۴۸ / ب

خيزش هاي حقوق بشري و دموكراتيک خاورميانه در پرتو فن آوري هاي نوين

دکتر محمود منشي پوري

قيام هاي گسترده مردمی در خاورميانه نمايانگر شکست روندهاي سياسي متعارف همراه با مهجور شدن نهادهاي دولتي در راستاي ايجاد تغييرات دموكراتيک بنيادين بود. ترکيبي از نافرمان مدني، کنش سياسي و مبارز طلبي زمينه را براي سقوط بي سابقه رژيم ها در سراسر منطقه رقم زد. بي ترديد رکود اقتصادي در قيام هاي دموكراتيک بهار عربي موثر بود. کل منطقه درگير اعتراضات ضد دولتي نسلي نااميد است که از يافتن شغل ناتوان بوده و آزادانه عقايد خود را بيان مي کنند. يك وفاق اجتماعي عليه اقتدارگرابي پوپوليستي شکل گرفته که دهه ها به دنبال سوء مديريت، فاميل بازي، فساد و سرکوب سياسي، بود. با اين وجود، آنچه که در بهار عربي ناپديده گرفته شد، ارزيابي نقش احساسات، همبستگي ها و فعاليت هاي آنلاين است. بي ترديد ارتباطات تکنولوژيک مدرن، فضاي تازه اي براي بحث هاي عمومي فراهم کرد تا بتوانند خواسته هاي خود را به شيوه اي موثرتر مطرح سازند. در عصر ارتباطات، اين تکنولوژي ها مرزها و موانع را از ميان مي برند و يك حس گسترده اي از همدردی و تعلق خاطر به يك قيام گسترده در برابر رژيم هاي ستمگر را به وجود مي آورند.

انگيزه تغيير به طرز فزاينده اي فضاي منطقه را پر کرده و مردم را براي مقابله با استبداد بسيج مي سازند. برعکس اين ديدهگاه که فن آوري هاي نوين، تهديدي عليه هنجارها و هويت هاي فرهنگي است، اين فن آوري ها موجب غلبان همبستگي ها، پيوستگي فرهنگي و هويت هاي فرا مکاني مي شوند. هدف مهم فن آوري هاي نوين رسانه اي، درخواست فزاينده براي

آزادي هاي سياسي، جامعه باز و حقوق بشر است

کلید واژگان: بهار عربي، خیزش هاي دموکراتیک، ارتباطات، تکنولوژی ها ي آنلاي ن،

حقوق بشر، خاورميانه

□ فصلنامه مطالعات بين المللي (ISJ) / شماره ۴۸ / ج

بررسي ابعاد حقوقي مداخله نظامي عربستان در يمن با تاکيد

بر قطعنامه ۲۲۱۶ شوراي امنيت

دکتر محمد محبي، وحيد فريد، هستي کوشا، مهدي کردي

ماده ۲ منشور ملل متحد مشتمل بر اصول بنيادين حقوق بين الملل عمومي از جمله اصل

منع توسل به زور، اصل عدم مداخله در امور داخلي و اصل حق ملتها براي تعيين

سرنوشت خویش مي باشد. اين اصول ستونهاي نظام حقوق بين الملل را استوار نگاه

مي دارند و تمام کشورها و سازمان هاي بين المللي در روابط بين المللي ميان خویش، بايد

رعایت اين اصول را در نظر بگیرند. بازيگران و گروه هاي شورشي در حوزه يمن، و شناسايي

آن ها از سوي دولتها و سازمان هاي بين المللي در حقوق بين الملل، مي تواند آثار و تبعات

متفاوتي براي آنها داشته باشد. تحولات اخير يمن و مداخلات عربستان تحت عمليات

طوفان قاطع، و در پي آن صدور قطع نامه ۲۲۱۶ شوراي امنيت جاي بسي تامل و اندیشه

دارد، برآستي آيا صدور اين قطع نامه را مي توان دليل مشروعيت حضور و مداخلات نظامي

عربستان در صحنه پر از آشوب يمن، با بازيگران متعدد، که نق شهها مدام در حال عوض

شدن در آن مي باشند دانست؟

اين نوشتار در پي آن است که به شيوه توصيفي - تحليلي، غير قانوني و غير مشروع بودن

مداخله نظامي عربستان در يمن را با مبني قرار دادن اصول بنيادين حقوق بين الملل متجلي

در منشور، ضمن بيان نواقص قطع نامه ۲۲۱۶ بيان دارد، و اين که اين قطع نامه نمي تواند

موجب مشروعيت بخشيدن به مداخلات نظامي عربستان در يمن باشد

کلید واژگان: اصل منع توسل به زور، اصل منع مداخله در امور داخلي، اصل حق

ملت ها براي تعيين سرنوشت خویش، قطع نامه ۲۲۱۶، شناسايي گروه هاي شورشي،

مداخله نظامي عربستان

□ فصلنامه مطالعات بين المللي (ISJ) / شماره ۴۸ / د

ماهیت تعهدات تابعان حقوق بین الملل نسبت به حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی

دکتر مصطفی اعلائی

یکی از مهمترین ویژگیهای حقوق بینالملل، تعهدات کشورها نسبت به اجرای معاهدات است. گاه تعهدات پذیرفته شده در برخی اسناد بینالمللی از وضوح و استحکام لازم برخوردار نمیشد. تعهدات پذیرفته شده توسط کشورها در پیمان نامه بینالمللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی یکی از آنها است. در این خصوص عبارات بهکار برده شده در ماده ۲ پیمان نامه مذکور راجع به تعهدات کشورها بر خلاف ماده مربوطه پیمان نامه بینالمللی حقوق مدنی سیاسی، به روشنی بازگو کننده تعهدات کشور در حوزه حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نیست. لکن تحولات حقوقی پس از تصویب پیمان نامه مذکور در سال ۱۹۶۶ و همچنین ارائه نظریه‌های شماره ۲ و ۳ کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی که به مثابه ارگان شبه قضایی حل اختلافات کشورها عمل مینماید ماهیت تعهدات کشورها را در این حوزه مشخصتر نموده و مسئولیت روشنتری را برای کشورهای متعاقد تعیین می کند. ارائه این نظریه‌ها نیز بهنوبه خود در فرایند ادامه تعاریف و اصول جدیدتری از ماهیت تعهدات کشورها در سطح بینالمللی تأثیرگذار بوده است. به صورتی که ابعادی از این موضوع در دستور شورای حقوق بشر و برخی نهادهای دیگر میباشد. این پژوهش تلاش مینماید تاریخچه‌ای از حقوق اقتصادی، اجتماعی در سطح بینالمللی و شرحی از تعهدات کشورها به پیمان نامه مزبور را ارائه و سپس به بررسی نظریه‌های شماره ۲ و ۳ و تحولات پس از آن بپردازد. تمرکز خاص این مطلب بر نظریه‌های شماره ۲ و ۳ کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بهعنوان ارگان شبه قضایی (Quasi-judicial) حل اختلافات تعیین شده در پیمان نامه و تأثیر آنها بر روشن شدن ماهیت تعهدات کشورها میباشد.

کلید واژگان: ماهیت تعهدات، حقوق بشر، کمیته ناظر، حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، نظریه شماره ۳.

□ فصلنامه مطالعات بین المللی (ISJ) / شماره ۴۸ / ۵

کاربرد سلاح های کشتار جمعی از منظر اسلام

سیده فاطمه آقاجانپور میر

انسان اولیه همواره نگران و دلوایس بنیادی ترین نیازهای زندگی خود یعنی غذا، پوشاک و پناهگاه بود. در این راستا تلاش بسیاری نمود؛ به تدریج نیازهای مادی او افزایش یافت و زندگی کردن به صورت اجتماعی را بر اساس ضرورت و نیاز فراگرفت. مجبور به اندیشه و تفکر در مورد آینده و راه های رسیدن به منافع شخصی خود شد و برای رسیدن به منافع خود منافع دیگری را نادیده گرفت. برای رسیدن به خواست ههایش دست به جنگ و غارت زد، و برای این کار از هر نوع سلاحی که در اختیار داشت استفاده کرد. با گذر زمان و پیشرفت علم، سلاح های در دست بشر نیز ارتقاء یافت و به تدریج استفاده از سلاح کشتار جمعی اتفاق افتاد. با مرور زمان و ازدیاد جنگ در تاریخ، بشر متوجه تلفات و خطرات ناشی از جنگ که او را تهدید می کرد شد. سلاح های کشتار جمعی که موجب آسیب زیادی در جنگ ها شده است، با کرامت انسانی و اصول عدالت ناسازگار است. بسیاری از مذاهب، فلاسفه و حقوقدانان در طول تاریخ تلاش کردند که جلوی این همه تلفات را بگیرند. با شکل گیری حقوق بین الملل و پایه گذاری قوانین بین المللی سعی شد از تلفات انسانی جلوگیری شود. اما باید اشاره کرد که قبل از به وجود آمدن حقوق بین الملل، اسلام و ادیان دیگر به مسئله کرامت انسانی و حق حیات توجه ویژه ای داشتند و ظلم و ستم را نمی پذیرفتند. آن چه که در مقام تحقیق درباره سلاح های کشتار جمعی توجه به آن در دوران کنونی ضروری است، نظریات و دیدگاه های اسلامی موجود در مورد استفاده از این سلاح ها می باشد و پرداختن به این سوال مهم که آیا اسلام این سلاح ها را مجاز می داند؟ کلید واژگان: جنگ، سلاح کشتار جمعی، کرامت انسانی، اسلام

□ فصلنامه مطالعات بین المللی (ISJ) / شماره ۴۸ / و

های مغایر با موازین بین المللی - مسئولیت سازمان ملل متحد برای فعل
(بررسی تفصیلی گزارش شورای حقوق بشر سازمان ملل در خصوص جنگ غزه)

دکتر میرابراهیم صدیق، سیدعبدالمحمد موسوی

در ۲۳ ژوئیه سال ۲۰۱۴، شورای حقوق بشر طی قطعنامه ۲۱/۱-S تصمیم به اعزام، فوری کمیته مستقل تحقیق در خصوص جنگ غزه، برای ایجاد حقایق و تخلفات و جرایم مرتکب شده گرفت. چارچوب هنجاری برای کمیته تحقیق، حقوق بینالملل به ویژه قوانین حقوق بشر، حقوق بشردوستانه بینالمللی و قوانین کیفری بینالمللی میباشد. مقاله حاضر

به بررسی گزارش منتشر شده، تجزیه و تحلیل مسئولیت سازمان ملل متحد و چگونگی عملکرد و اقدام مؤثر جامعه بین‌المللی در برابر فعلهای مغایر با موازین بین‌المللی در این جنگ خواهد پرداخت. پرسش اصلی عبارت است از: سازمان ملل متحد و نهادهای وابسته به آن چه مسئولیتی در برابر جنگ ۲۰۱۴ غزه به عنوان فعلی مغایر با موازین حقوق بشری داشته و چه تأثیری میتواند بر موارد مشابه داشته باشد؟ فرضیه مورد آزمون: مسئولیت سازمان ملل متحد و نهادهای وابسته به آن برای فعلهای مغایر با موازین بین‌المللی از جمله جنگ ۲۰۱۴ غزه، (۱) بررسی حقایق و تخلفات بین‌المللی، (۲) ارائه گزارش در خصوص جرایم ارتكابی و (۳) ترغیب جامعه بین‌المللی برای اقدام مؤثر و ملزم ساختن مسببین و مسئولین در برابر جرایم ارتكابی میباشد. عدم اقدام مؤثر جامعه بین‌المللی، زمینه را بیش از پیش برای انجام فعلهای مغایر با موازین بین‌المللی در قالب بیثباتی، نقض حقوق بشر و عدم پاسخگویی فراهم می‌آورد.

کلید واژگان: سازمان ملل متحد، گزارش شورای حقوق بشر، جنگ غزه، مسئولیت، موازین بین‌المللی.

□ فصلنامه مطالعات بین‌المللی (ISJ) / شماره ۴۸ / ز

تمهیدات دفاعی امنیتی روسیه در رویارویی با گسترش ناتو به شرق

دکتر مهدی اسماعیلی، وحید فرید، مهدی کردی

پیمان‌های نظامی در جهان کنونی از اهمیت زیادی برخوردار است. پیمان آتلانتیک شمالی (ناتو)، بعد از فروپاشی بلوک شرق به عنوان قوی‌ترین اتحاد نظامی جهان، اهمیت به سزایی پیدا کرده است. با آنکه این پیمان در مقابل پیمان ورشو شکل گرفته بود و انتظار می‌رفت بعد از انحلال پیمان ورشو، این پیمان هم خود اعلام انحلال کرده یا حداقل محدود شود، ولی این روند برعکس شد به طوری که این پیمان به سمت گسترش پیش رفت. روسیه که منافع حیاتی خود را در خطر می‌دید، طیف وسیعی از اقدامات را به منظور مقابله با این جریان به کار بست. در این پژوهش با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی و با بهره‌گیری از نظریه نورنالیسم کنت والتز، علل مقابله روسیه با فرایند گسترش ناتو به شرق، تبیین می‌گردد. به نظر می‌رسد که تدوین و برنامه‌ریزی دکترین‌های متعدد دفاعی امنیتی روسیه، پیگیری تمهیدات دیپلماسی چندجانبه در منطقه آسیای مرکزی یعنی پیمان

شانگه‌اي با اتخاذ رویکرد دفاعي - امنيتي، رقابت تسليحاتي و نظامي ناتو، مخالفت با پیوستن جمهوري هاي سابق شوروي به ناتو، و مقابله با برنامه سپر دفاع موشكي ناتو در اروپاي شرقي، از تمهيدات دفاعي - امنيتي روسيه به منظور مقابله با فرايند گسترش ناتو به شرق مي باشد.

کلید واژگان: گسترش ناتو به شرق، تمهيدات دفاعي امنيتي روسيه، رقابت هاي نظامي تسليحاتي.

□ فصلنامه مطالعات بين المللي (ISJ) / شماره ۴۸ / ح

چالش تطبيق حق آزادي بيان با منع استفاده تروريسم از فضاي مجازي

سيد مصطفي كازروني

تطبيق حق آزادي بيان با ممنوعيت، پيشگيري و مقابله با استفاده از فضاي مجازي براي مقاصد تروريستي، يك چالش نوظهور در عرصه حقوق بين الملل مي باشد. با توجه بهم پیوستگی روابط دولت ها در عصر حاضر و مبنا قرار گرفتن فضاي مجازي در روابط بين المللي، کشور ما نیز از اين موضوع قطعاً در امان نبوده و لذا اهميت پرداختن به اين چالش از منظر حقوق بين الملل دوچندان مي گردد. در اين تحقيق در پي آن هستيم تا با توجه به اسناد بين المللي حقوق بشري به ويژه ميثاق بين المللي حقوق مدني و سياسي و نیز رويه قضايي ملي و بين المللي، ضروريات تطبيق حق آزادي بيان در فضاي مجازي با منع استفاده از فضاي مجازي براي مقاصد تروريستي مورد توجه قرار گيرد. نتيجه تحقيق حاضر بدین صورت است که ضمن ضرورت ارائه يك تعريف واحد بين المللي از تروريسم، دو عنصر محوري بايد در هر گونه تطبيق در اين راستا مورد توجه قرار بگيرد: اولاً تطبيق به موجب قانون تامين شده باشد و ثانياً براي احترام به حقوق يا شهرت ديگران، حفاظت از امنيت ملي، نظم عمومي يا بهداشت و اخلاق عمومي، ضروري باشند.

کلید واژگان: آزادي بيان، تروريسم، فضاي مجازي، نظم عمومي، امنيت ملي.

□ فصلنامه مطالعات بين المللي (ISJ) / شماره ۴۸ / ط

مفهوم ریشه کني و جنابيت عليه بشريت در پرونده ۰۰۲ شعب

فوق العاده دادگاه هاي کامبوج

دکتر صادق سليمي، سيد محمد باقر اميريان

تشکیل دادگاه های نسل سومی از جمله مباحثی است، که در حقوق بین الملل سابقه طولانی ندارد. این دادگاه ها نه کاملاً شبیه دادگاه های نسل اول (نورنبرگ و توکیو) هستند و نه عیناً دادگاه های ویژه یوگوسلاوی سابق و رواندا، اما برخی ویژگی های این دادگاه ها را دارا هستند. همچنین، هزینه های مربوط به این قسم از دادگاه ها، بین دولت مربوطه و سازمان ملل متحد تقسیم می گردد و وکلا و قضات و کارمندان بین المللی و ملی دارند. یکی از دادگاه های نسل سومی که اخیراً رأی خود را در خصوص محکومیت سران خمر های سرخ صادر کرد، شعب فوق العاده دادگا ههای کامبوج است، که به جرائم ارتكابي بین سال های ۱۹۷۵ تا ۱۹۷۹ رسیدگی میکند. اتهام مرتکبان جرائم ریشه کنی، تخلیه اجباری در دو مرحله و ... بود، که نهایتاً علی رغم دفاعیات خیر سفمان و نئون چه آ و وک لای آنان، شعبه محکومیت آنان را انشا کرد. از آنجائیکه متهمان سن بالایی داشتند، برای اجرای به موقع عدالت پرونده بین چند شعبه تقسیم شد. هرچند اینگ ساری که یکی از متهمان پرونده بود، در سال ۲۰۱۳ در طول دادرسی فوت کرد. علی رغم اصرار دولت کامبوج برای محاکمه در دادگاه های داخلی توسط خود این کشور، دادگاه نسل سومی تشکیل شد، که در آن قضات بین المللی هم حضور یافتند.

کلید واژگان: محاکم کیفری بین المللی، محاکم ویژه، حقوق کیفری، دادگاه کامبوج، جنایت علیه بشریت، ژنوساید